

Redactie Tijdschrift voor Maatschappelijk Werk

De code voor de maatschappelijk werker

EEN MIJLPAAL IN DE ONTWIKKELING VAN HET BEROEP MAATSCHAPPELIJK WERK

11 november 1961 mag in de annalen van het Nederlandse maatschappelijk werk stellig als een hoogtepunt worden aangemerkt. Op die dag is in een gemeenschappelijke vergadering van de Nederlandse Bond van Maatschappelijk Werkers en de Katholieke Vereniging van Maatschappelijk Werkers „Dr. Ariëns” de code voor de maatschappelijk werker aan de leden van beide bonden aangeboden. Dit werkstuk mag dan officieel nog wel een concept-code heten, aangezien de aanbieding niet tegelijkertijd de aanvaarding inhoudt (de beslissing hierover zal in het voorjaar van 1962 vallen), de vorm is toch in zoverre definitief dat deze alleen maar aangenomen of verworpen kan worden; wijzigingen in de artikelen zijn in principe niet meer mogelijk.¹

Tien jaren zijn voorbijgegaan sinds de codecommissie haar werk begon, jaren die min of meer beslissend zijn geweest voor de vormgeving van het

maatschappelijk werk van heden. Tijdens de groei-periode van dit „beroep in wording” is vaak de ver-zuchting geslaakt, dat het werk zich zo moeilijk laat vatten in heldere, bondige formuleringen, die tegelijkertijd het onderscheid met andere disciplines duidelijk markeren. Thans blijkt toch echter wel onomstotelijk, dat er ondanks vele fluctuaties in op-vattingen en praktijk en ondanks de betrekkelijke marginaliteit van het beroep, in beroepsethos en beroepsuitoefening een gemeenschappelijk bestand is ontstaan, dat een heilzaam tegenwicht vormt tegen nog steeds bestaande weifelposities en dat als een hechte betrouwbare kern fungeert, waaromheen een wisselende periferie zich veiliger dan voorheen kan bewegen. De grote betekenis van de code is, dat zowel naar binnen als naar buiten garanties

1 Alleen de redactie van de artikelen 20 en 21, over het beroepsgeheim, zal nog worden herzien.

worden geschapen voor een verantwoord functioneren van de maatschappelijk werker in de samenleving.

De vergadering van 11 november stond onder leiding van de heer A. P. Noyon, voorzitter van de Nederlandse Bond van Maatschappelijk Werkers, en van drs. H. P. A. van Roosmalen, voorzitter van de Ariënsvereniging. De heer Noyon, die de ochtendvergadering leidde, kon vele officiële genodigden welkom heten, waaronder leden van de vaste commissie voor maatschappelijk werk van de Tweede Kamer der Staten-Generaal en leden van de commissie voor beroepsgeheim en verschoningsrecht, ingesteld door de Nationale Raad voor Maatschappelijk werk. De Minister van Maatschappelijk Werk, die had toegezegd reeds in de ochtendvergadering aanwezig te zijn, zag zich plotseling genoodzaakt een zitting van het kabinet bij te wonen. Des te meer werd haar komst aan het begin van de middag op prijs gesteld, hetgeen de voorzitter van de middagvergadering, de heer Van Roosmalen, tot uiting bracht in de bepaald niet van humor gespeende opmerking, dat de vrije zaterdag voor de minister kennelijk geen rol speelde. Het antwoord van Hare Excellentie in haar speech aan het einde van de middagvergadering was minstens even gevat, toen zij een toevoeging op de code lanceerde: „de maatschappelijk werker draagt zorg voor voldoende rust en vrije tijd om zich in andere zaken te verdiepen, hetgeen nodig is voor het opbouwen van goede relaties met de mensen”. De minister sprak haar vreugde uit over het samen optrekken van de bonden t.a.v. de code. Deze kan mede bijdragen tot een betere beeldvorming van het

maatschappelijk werk in de samenleving en tot een verdiept inzicht van besturen van instellingen van maatschappelijk werk.

In dit nummer vindt men het programma van de vergadering weerspiegeld. Volledigheidshalve beginnen wij met het publiceren van de tekst van de code. Dan volgen de twee lezingen, welke ter vergadering gehouden zijn: de rede van mejuffrouw mr. M. TJEENK WILLINK, getiteld „De code als aspect van de ontwikkeling van het beroep”, en de toelichting op de code door mejuffrouw dr. L. F. JENS. De eerste zou men kunnen karakteriseren als de schildering van het decor waartegen de code is geplaatst, de laatste als het „uit de doeken doen” van karakter en hoofdgedachten van de code. Daarop volgt de „kaleidoscoop”: reacties van een aantal maatschappelijk werkers op de code, gezien vanuit hun eigen praktijk. — Zodra men het vlak van de theorie verlaat en overgaat tot de confrontatie met de praktijk, vindt een soort straalbreking plaats. Dat heeft tot gevolg, dat er hier en daar ook een andere kijk op de zaak mogelijk is.... maar daarvoor is het nu juist een kaleidoscoop, en die heeft zo zijn eigen charme! — Zo was ongeveer de strekking van het betoog van de leider van dit afwisselend kleurenspeel, dr. L. SCHNEIDER.

Laat ons met deze summier inleiding mogen volstaan, aangezien de verdere inhoud van dit nummer de lezers nog rijkelijk aanleiding zal geven tot het concentreren van hun aandacht op en het geven van hun (vrije?) tijd aan de nieuwe grondwet voor de maatschappelijk werker en al hetgeen daarmee samenhangt.

REDACTIE

Code voor de maatschappelijk werker

CONCEPT-CODE AANGEBODEN AAN DE LEDEN VAN DE
KATH. VERENIGING VAN MAATSCHAPPELIJK WERKERS DR. ARIËNS
EN DE NEDERLANDSE BOND VAN MAATSCHAPPELIJK WERKERS

Ten geleide

Waar mensen samenleven bestaat een verantwoordelijkheid van de een voor de ander, een gezamenlijke verantwoordelijkheid van het geheel voor zijn leden, en een verantwoordelijkheid van elk lid voor het geheel.

Waar mensen samenleven doen zich ook storingen voor in hun onderlinge verhoudingen. Sommigen worden door de situatie waarin zij verkeren, boven hun krachten belast, anderen zijn door welke oorzaak dan ook niet in staat op te brengen wat redelijkerwijs van hen verwacht zou mogen worden. Maar ook herstel van gestoorde relaties is mogelijk.

Naarmate de samenleving ingewikkelder wordt, wordt van de deelnemers in hun samenspel met anderen en met het geheel meer geëist en wordt de kans op spanningen en verstoringen in de verhoudingen tot anderen en tot het geheel groter. In de ontwikkeling van onze moderne samenleving heeft zich een nieuwe functie ontplooid — het maatschappelijk werk. Een functie die vele verschijningsvormen heeft, waarvan een essentieel kenmerk is, dat zij zich richten op de opbouw van noodzakelijke of het herstel van gestoorde relaties in het samenleven. Hoewel een aantal verschijningsvormen van jonge datum is, reiken de wortels van deze functie ver terug in de historie. Niet minder diep reiken haar wortels in de geestelijke fundamenten waar onze motieven tot handelen hun oorsprong vinden.

Wil het maatschappelijk werk zijn functie kunnen realiseren, dan dienen daartoe een aantal voorwaarden vervuld te zijn. Voorname voorwaarden betreffen het optreden van de maatschappelijk werker,

die in de vervulling van zijn opdracht het maatschappelijk werk gestalte geeft, zowel voor de cliënt als voor de samenleving.

Maatschappelijk werk houdt immers in, dat de cliënt met de maatschappelijk werker in directe relatie treedt, en voor deze een groter of kleiner deel van zijn persoonlijk leven openlegt. Bij de hulpverlening treedt de maatschappelijk werker ook in de persoonlijke levenssfeer van de cliënt. Maatschappelijk werk veronderstelt daarom een vertrouwensrelatie. De waarborgen die dit vertrouwen mogelijk maken, liggen allereerst in de persoonlijke integriteit van de maatschappelijk werker. Daarnaast heeft de maatschappelijk werker ter wille van een goede hulpverlening ernaar te streven zijn functie zo deskundig mogelijk te vervullen.

Exacte formulering van de voorwaarden waaraan het beroepsmatig handelen van de maatschappelijk werker heeft te voldoen, heeft zin om de maatschappelijk werker voor zijn dagelijkse praktijk richtlijnen en steun te geven. Daarnaast ook om de gemeenschap duidelijk te maken op welke vooronderstellingen het maatschappelijk werk steunt en welke regels daarbij in acht genomen behoren te worden, wil het zijn functie in de samenleving kunnen vervullen. Ten slotte ook om duidelijk te kunnen stellen, waar de concrete praktijk beneden de maat blijft.

De noodzakelijke aanvulling hiervan is de mogelijkheid van de toepassing van tuchtmaatregelen door een tuchtcollege, indien door het optreden van een

maatschappelijk werker de belangen van een cliënt dan wel het aanzien van het maatschappelijk werk ernstig geschaad worden. Door de uitspraken van

een dergelijk college zal tevens een meer concrete inhoud gegeven worden aan de noodzakelijkerwijs algemeen geformuleerde regels van de code.

Nederlandse Bond van
Maatschappelijk Werkers

Katholieke Vereniging van
Maatschappelijk Werkers
Dr. Ariëns

A. P. NOYON
voorzitter

H. P. A. VAN ROOSMALEN
voorzitter

L. F. JENS
secretaresse

J. B. DE GOEDE
secretaris

10 oktober 1961

Algemene toelichting op de code

In het navolgende worden de voornaamste verplichtingen van de maatschappelijk werker, die de hoekstenen vormen van de code, samengevat. De gemeenschappelijke erkenning van deze verplichtingen gaat samen met verscheidenheid in levensbeschouwelijke fundering.

Hulpverlening aan de cliënt is voor de maatschappelijk werker de primaire verplichting. Een complicerende factor is daarbij, dat de maatschappelijk werker krachtens zijn functie veelal geconfronteerd wordt met conflictsituaties van de cliënt met diens omgeving. Terwijl de cliënt, die een beroep op hem gedaan heeft, voor hem in het middelpunt blijft staan, mag de maatschappelijk werker niet uit het oog verliezen de belangen van anderen met wie de cliënt verbonden is, en van de gemeenschappen waarvan deze deel uitmaakt.

De houding tegenover de cliënt is gebaseerd op eerbied voor diens persoon. Hoezeer in gestoorde relaties verstrikt geraakt, hoezeer hulp verwachtend van het maatschappelijk werk, de cliënt blijft uiteindelijk verantwoordelijk voor de beslissingen die in zijn situatie genomen moeten worden. De maat-

schappelijk werker heeft hulp te bieden, zodat de cliënt zijn situatie juist kan overzien, zijn beslissingen vrijer kan nemen, maar waar hij aan de cliënt toekomende verantwoordelijkheid overneemt, overschrijdt hij de grenzen van zijn functie. Slechts waar ten gevolge van ernstige geestelijke tekorten of gestoordheid het vermogen eigen situatie te overzien en eigen beslissingen te nemen bij de cliënt ontbreekt, kan er voor de maatschappelijk werker aanleiding zijn om handelend en regelend voor deze op te treden. Ook waar belangen van anderen of van de gemeenschap met ernstige schade bedreigd worden, kan een handelend optreden van de maatschappelijk werker geboden zijn. In deze situaties zal de maatschappelijk werker ernaar blijven streven de cliënt zo veel mogelijk in de te nemen beslissingen te betrekken en deze voor hem aanvaardbaar te maken.

In de uitoefening van zijn functie zal de maatschappelijk werker dikwijls gegevens onder ogen krijgen of moeten verzamelen, die de particuliere omstandigheden van allerlei personen, of de interne verhoudingen in groepen en instellingen betreffen. Daaruit vloeit de algemene verplichting voort om al deze gegevens vertrouwelijk te behandelen en

daarover het zwijgen te bewaren. Deze verplichting is echter niet onbegrensd. Er kunnen hem zulke ernstige misstanden ter kennis komen, dat hij de plicht kan hebben om de bevoegde instanties hierover in te lichten.

Deze algemene verplichting van geheimhouding krijgt het karakter van beroepsgeheim ten aanzien van alles wat de maatschappelijk werker omtrent de cliënt bekend wordt. Immers de cliënt ziet zich door zijn noodsituatie gedwongen om de hulp van de maatschappelijk werker in te roepen en deze als vertrouwenspersoon te aanvaarden. Dit beroepsgeheim berust op drie gronden.

Allereerst dient de cliënt beschermd te worden tegen misbruik van zijn uit noodzaak geschonken vertrouwen. Ten tweede vraagt het algemeen belang, dat ieder zich vrijelijk en zonder reserve kan wenden tot die instellingen die in de samenleving de opdracht hebben om hulp te verlenen, en daartoe moet de geheimhouding ten aanzien van alles wat met de hulpverlening samenhangt, gewaarborgd zijn.

Ten derde is het voor het maatschappelijk werk als beroep een bestaansvoorwaarde, dat algemeen de zekerheid bestaat, dat verkregen gegevens strikt vertrouwelijk behandeld zullen worden.

Al is het beroepsgeheim dus een zeer zwaarwegende verplichting voor de maatschappelijk werker, toch heeft ook deze plicht zijn grens, en wel daar waar de geheimhouding van bepaalde gegevens zou leiden tot ernstige bedreiging van de belangen van andere personen, of van de gemeenschap. Dan kan het nodig zijn om tegenover bepaalde personen of instanties de geheimhouding te verbreken. In een dergelijk geval zal de maatschappelijk werker alles in het werk dienen te stellen om de cliënt zelf hierin tot eigen activiteit, of althans tot toestemming te bewegen, opdat zo weinig mogelijk schade wordt gedaan aan het vertrouwen in het beroep en in de betrokken werker. Het karakter van het maatschappelijk werk, dat gericht is op de opbouw of het herstel van relaties, vergt bij de hulpverlening een open-

heid voor alle mogelijkheden in de cliënt zelf, in de gemeenschappen waartoe deze behoort en in de samenleving, die daartoe kunnen bijdragen. Dit impliceert de bereidheid tot samenwerking met anderen binnen de grenzen van het beroepsgeheim.

De feitelijke situatie hier te lande is, dat de maatschappelijk werker zijn functie vrijwel steeds uitoefent als werknemer. Voor een deel zijn de maatschappelijk werkers verbonden aan instellingen die zich een bepaald onderdeel van het maatschappelijk werk als doel stellen, anderen oefenen het maatschappelijk werk uit in het kader van instellingen met een andersgericht doel. In beide gevallen is het de inhoud van de opdracht krachtens welke de maatschappelijk werker optreedt, die de speelruimte en de begrenzing van zijn functioneren bepaalt. Binnen deze grenzen doet de maatschappelijk werker op grond van zijn deskundig inzicht zelfstandig keuze uit de middelen die hem met betrekking tot de gevraagde hulp ten dienst staan. In de hulpverlening treedt de maatschappelijk werker op als vertegenwoordiger van de instelling waaraan hij verbonden is. De loyaliteit tegenover de instelling waaraan hij verbonden is, brengt met zich, dat hij het zijne bijdraagt tot het verwezenlijken van de voorwaarden voor een zo goed mogelijke hulpverlening.

Hoe groot de verscheidenheid in de functies waarin de maatschappelijk werker optreedt, moge zijn, hun essentiële kenmerken zijn gelijk en daarmee ook de verantwoordelijkheden die daaruit voortvloeien. Dit vormt mede de basis voor de solidariteit tussen de beroepsgenoten.

De code beperkt zich tot het beroepsmatig handelen van de maatschappelijk werker. Wel geldt voor de maatschappelijk werker de algemene regel, dat het optreden als vertrouwenspersoon de verplichting met zich brengt ook in het persoonlijk leven datgene te vermijden waardoor het aanzien van het beroep geschaad zou worden.

Artikelen

Hoofdstuk I Algemeen

Art. 1. Hulpverlening aan de cliënt is voor de maatschappelijk werker uit hoofde van zijn functie de primaire verplichting.

Art. 2. De maatschappelijk werker draagt op zijn eigen wijze bij tot de vervulling van de taak welke de instelling waaraan hij verbonden is, beoogt.

Art. 3. De maatschappelijk werker bewaart het zwijgen over hetgeen hem in verband met de uitoefening van zijn functie bekend wordt, tenzij het constateren van ernstige misstanden hem tot spreken verplicht.

Art. 4. Tegenover degenen die uit hoofde van een ander beroep bemoeiing hebben met de cliënt, toont de maatschappelijk werker begrip voor de eigen aard en waarde van dat beroep.

Art. 5. De maatschappelijk werker is bij de hulpverlening bereid tot een loyale samenwerking met vrijwillige medewerkers.

Art. 6. De maatschappelijk werker streeft ernaar zijn functie zo deskundig mogelijk te vervullen.

Art. 7. De maatschappelijk werker vermijdt datgene waardoor het aanzien van het beroep wordt geschaad.

Hoofdstuk II De verhouding tot de cliënt

Art. 8. De houding tegenover de cliënt is gebaseerd op de eerbied voor diens persoon en de erkenning van zijn verantwoordelijkheid voor eigen keuze van handelen.

Art. 9. De maatschappelijk werker verleent, binnen de doelstelling van de instelling waaraan hij verbonden is, hulp aan de cliënt, rekening houdend met de gemeenschappen waartoe deze behoort.

Art. 10. De maatschappelijk werker toont binnen de doelstelling van de instelling waaraan hij verbonden is, jegens iedere cliënt gelijke bereidheid tot helpen.

Art. 11. De maatschappelijk werker maakt de cliënt duidelijk, op welke wijze en in welke vorm binnen de doelstelling en het beleid van de instelling hulp kan worden geboden.

Art. 12. Indien de maatschappelijk werker meent zich te moeten onthouden van de gevraagde hulpverlening,

motiveert hij dit tegenover de cliënt, tenzij diens belang zich hiertegen verzet.

Art. 13. Indien de maatschappelijk werker tegenover de cliënt uiting meent te moeten geven aan zijn godsdienstige of levensbeschouwelijke gezindheid, doet hij dit zo, dat de cliënt de volle vrijheid behoudt om zijn eigen standpunt in deze te bepalen.

Art. 14. Bij al hetgeen de hulpverlening raakt handelt de maatschappelijk werker met medewerking van of in overleg met de cliënt. Slechts indien het de cliënt kennelijk niet mogelijk is in deze zijn wil te bepalen of indien belangen van anderen of van de gemeenschap met ernstige schade bedreigd worden, is een handelen buiten hem om aanvaardbaar.

Art. 15. In de in art. 14 genoemde gevallen motiveert de maatschappelijk werker zijn optreden zoveel mogelijk tegenover de cliënt.

Art. 16. De maatschappelijk werker verzamelt omtrent de persoon en de omstandigheden van de cliënt slechts gegevens voor zover deze van belang zijn voor de hulpverlening.

Art. 17. Krachtens zijn positie als vertrouwenspersoon is de maatschappelijk werker verplicht tot geheimhouding van alles wat hem uit hoofde van zijn functie is bekend geworden.

Art. 18. De plicht tot geheimhouding wordt niet door de enkele toestemming van de cliënt opgeheven.

Art. 19. Indien terwille van de hulpverlening samengewerkt wordt met anderen, verstrekt de maatschappelijk werker aan deze gegevens voor zover die van belang zijn voor de hulpverlening, echter niet zonder toestemming van de cliënt, behoudens de in art. 14 genoemde uitzonderingen.

Art. 20. De maatschappelijk werker kan verplicht zijn tot spreken, indien door te zwijgen belangen van anderen of van de gemeenschap met ernstige schade bedreigd zouden worden. In deze gevallen streeft hij zoveel mogelijk naar medewerking of ten minste medeweten van de cliënt.

Art. 21. Indien de maatschappelijk werker door de rechter wordt opgeroepen als getuige, vraagt hij zich van geval tot geval af, of hij zich op grond van de in de voorafgaande artikelen omschreven plicht tot geheimhouding dient te beroepen op het in de Nederlandse wetgeving neergelegde verschoningsrecht van getuigen.

Hoofdstuk III De verhouding tot de instelling waaraan de maatschappelijk werker verbonden is

Art. 22. De maatschappelijk werker werkt in zijn functie loyaal mede aan de verwezenlijking van de doelstelling en aan de uitvoering en de ontwikkeling van het beleid der instelling.

Art. 23. De maatschappelijk werker stelt het bestuur of de directie op de hoogte van die gegevens welke van belang kunnen zijn voor de bepaling van het beleid voor zover dit het maatschappelijk werk betreft.

Art. 24. Desgevraagd legt de maatschappelijk werker aan het bestuur of de directie verantwoording af over de wijze waarop hij zijn functie vervult.

Hoofdstuk IV De verhouding tot collega's

Art. 25. De houding van de maatschappelijk werker tegenover collega's is gebaseerd op de solidariteit welke past onder beroepsgenoten.

Art. 26. De maatschappelijk werker is tot een dusdanige samenwerking met andere maatschappelijk werkers bereid, als het belang van de cliënt vereist en het beroepsgeheim toelaat.

Art. 27. De maatschappelijk werker is bereid eigen inzicht en beroepservaring ten dienste te stellen van collega's en eveneens om eigen opvattingen te toetsen aan die van collega's.

Art. 28. De maatschappelijk werker die gegronde reden heeft om aan te nemen, dat het belang van een cliënt en/of het aanzien van het beroep ernstig wordt geschaad door een collega, maakt indien in collegiaal overleg geen oplossing gevonden kan worden, zijn bezwaren aanhangig bij het bevoegde orgaan.*

* Te zijner tijd dient hier de naam van het in te stellen tuchtcollege gelezen te worden.

Aan het werk van de Centrale Codecommissie hebben deelgenomen:

P. S. BAKKER, *voorzitter*

MEJ. DR. L. F. JENS, *secretaris*

MEVR. H. W. A. M. BRAND-GROENEVELD

MR. J. F. BEEKMAN

B. TEN DAM

MR. J. G. DEKKERS

DR. A. A. M. VAN KOL S.J.

DRS. J. K. A. VAN NOOY

MEJ. M. DE POORTER

T. STAMER

MEJ. L. VliegEN

MEJ. MR. A. E. DE VRIES